

Якщо десять років тому жінки становили приблизно половину усіх співробітників редакцій, то сьогодні у регіонах їх кількість сягає 80%. Помітна ще одна тенденція: чим далі від столиці, центральних ЗМІ, високих зарплат і гонорарів — тим більше жінок серед не тільки творчих співробітників, а й керівників. При цьому не таємниця, що в регіонах журналісти зазнають більше тиску владних структур.

1. *Грабовська І.* Україна — простір гендерних утопій чи реальних проблем? / І. Грабовська // *Сучасність*. — 2002. — № 6. — С. 71—80.
2. «Гендерний монолог» української «урядової» преси [Електронний ресурс] / Н. М. Сидоренко, Н. Ф. Остапенко, Я. М. Марущенко, Т. О. Моїсеєва, Л. Л. Вольська. — 2008. — Режим доступу : <http://www.jornlib.univ.kiev.ua>.
3. Демократія без жінки — це не демократія // *Практична психологія та соціальна робота*. — 2005. — № 3. — С. 77—78.
4. *Золотухін Г.* Конфліктна суть фемінізму / Г. Золотухін // *Безпека життєдіяльності*. — 2004. — № 2. — С. 22—26.
5. *Пода О.* Квір і мас-медіа / О. Пода // *Журналістика : наук. зб.* — 2007. — С. 165—173.
6. *Пода О.* Проблема вивчення гендерних аспектів у процесі викладання курсу «Історія української журналістики» / О. Пода // *Матеріали Міжнародної наукової конференції*. — К., 2008.
7. *Цибаньова С.* В дискусії жінок-журналісток зі всього світу [Електронний ресурс] / С. Цибаньова. — 2008. — Режим доступу : // <http://www.day.kiev.ua>.

Інна Пенчук

ВЗАЄМОДІЯ ЗОБРАЖЕННЯ І ЗВУКУ В МУЛЬТ-АНИМАЦІЙНИХ ЕЛЕМЕНТАХ У СТРУКТУРІ ДИТЯЧОЇ ТЕЛЕПЕРЕДАЧІ

У статті проаналізовано мультиплікаційні й анімаційні елементи у структурі дитячих програм телебачення. Увагу акцентовано на гармонійному поєднанні зображення, шумів, слів і музики у контексті позитивного впливу на дитячу аудиторію.

Ключові слова: *дитяча телепрограма, дитяча аудиторія, мульт-анімація, зображення, звук, музика, шуми, тиша.*

В статье проанализировано мультипликационные и анимационные элементы в структуре детской телевизионной программы. Внимание акцентировано на гармоничном сочетании изображения, звука, музыки и шумов в контексте положительного влияния на детскую аудиторию.

Ключевые слова: *детская телепрограмма, детская аудитория, мульт-анимация, изображение, звук, музыка, шумы, тишина.*

The author of the article analyses the animated and animation elements in the structure of child's programs of television. An author accents attention on harmonious combination of image, noises, words and music in the context of positive influence on children audience.

Key words: *telecast for children, children, animation, image, sound, music, noises, quiet.*

Драматургія дитячих телепередач протягом багатьох років будувалася на використанні лише тих можливостей, що лежали на поверхні та приносили стабільний успіх. Мультиплікаційно-анімаційні елементи у структурі програм для дітей вважалися елементами функціонально обмеженими, оскільки мульт-анімація, на думку багатьох журналістів, педагогів, режисерів, виконувала лише рекреативну та розважальну функції.

Як вважає Н. Венжер, «причина такої самообмеженості не в байдужості художників, її творців», а радше в тому, що тоді ще не прийшов час для повного і всебічного визнання цього мистецтва, був відсутній соціальний запит на ті естетичні форми, які можуть бути реалізовані тільки за допомогою мульт-анімаційних елементів» [2, с. 239].

Анімація (лат. animato — одухотвореність, від animo — оживляю) — метод створення серії знімків, малюнків, кольорових плям, ляльок або силует в окремих фазах руху, за допомогою якого під час показу їх на екрані виникає враження «оживлення» мертвих форм. Для того, щоб людське око сприймало анімацію як безперервний рух, потрібно здійснювати зміну кадрів не рідше 14 разів за секунду [4, с. 26].

Мультиплікація — вид кіномистецтва, в основі якого, на відміну від інших видів кіно, лежить не гра живого актора чи документально відтворена дійсність, а послідовний ряд спеціально створених (зазвичай методом покадрової зйомки) і «оживаючих» на екрані мальованих, живописних чи об'ємно-лялькових образів [4, с. 290—291].

Завдяки мультиплікації (збільшення, наростання, зростання, розмноження) й анімації («одушевлення») з'явився один із різновидів просторово-часового мистецтва — «мульт-анімація», до якого належать, зокрема, мистецтво театру ляльок, художньо-лялькові телепрограми й елементи в структурі інших програм телебачення.

Твори мульт-анімаційного мистецтва і телебачення створюються шляхом «покадрової» зйомки послідовності (серії) окремих зображень. Тобто фотографії або малюнки (цілі чи зібрані зі шматків) на аркушах целулоїду, паперу та інших носіях. Зокрема, зображення на екрані монітора зовнішнього вигляду та одночасно фаз фізичних дій ляльок, персонажів або об'єктів середовища, їх сюжетного «життя».

У графічній мульт-анімації — це послідовність фази руху малюваних об'єктів (графічних, живописних, порошкових, тінювих (силуетних), заснованих на пласких маріонетках та перекладках, у тому числі і фотовірізки. В об'ємній мультиплікації кадри є фотографіями об'ємних, напівоб'ємних, барельєфних і пласких ляльок-акторів, зокрема пластилінових.

Нині сфери використання мульт-анімаційних елементів стрімко розширюються — це і телевізійна реклама, агітаційно-пропагандистські жанри, блокові, рубрикаційні, анонсові, програмні та іміджеві заставки і, звичайно, дитячі програми.

Замість звичайної розважальності мульт-анімація намагається говорити про гострі проблеми сучасності, поєднати анімаційні елементи з питаннями філософії, політики, моралі, звертаючись до дорослого глядача. Виразна сатирична спрямованість, високий ступінь умовності, що викликають загострене і пришвидшене сприйняття глядача, розраховані на «домислювання» та «ефект збудження асоціацій».

Таке стрімке розширення сфер мульт-анімації спричинило відкриття нових комунікативних функцій, значну реорганізацію «словникового» запасу в кожній із виражальних сфер — візуальної та звукової.

Візуальний ряд мультиплікації відрізняється від інших сфер кінематографа і журналістики — він не є фотографічним відтворенням дійсності. Зображальний ряд мульт-анімації побудований власне на зображенні, що володіє майже безмежними можливостями

ми у використанні стильових елементів усіх видів мистецтва, і русі — якості, що отримана перш за все від кінематографії, які мають у мульт-анімації специфічні риси у взаємодії зі звуковим рядом.

Акцентуючи увагу на спадкоємному зв'язку зображення мульт-анімації у використанні досягнень зображального мистецтва, Д. Халас і Р. Менвел виокремлюють три основних напрями:

1. Імпресіонізм (як форму неминучої стилізації), що розвиває формальні цінності (кольорові та тональні).

2. Формалізм, що приводить до максимального спрощення персонажів і фонів, граничної стилізації лінійних контурів, геометризації форм у напрямі кубізму.

3. Абстракціонізм, якому властиві суто формальні цінності, коли колір і форма самі стають об'єктами мистецтва.

Вважаємо, що така класифікація не вичерпує можливостей мульт-анімації стосовно зв'язку зображення з традиціями зображального мистецтва.

Окремої уваги заслуговує рух як якість, що перетворює статичне зображення в образ, один із основних засобів і форм пластичного мислення, тобто «оживлення».

Якість руху в мульт-анімації докорінно відрізняється від інших видів мистецтва: балету, пантоміми, кінематографа; це пов'язано, по-перше, зі штучною генерацією руху, що, скоріш за все, здійснюється за допомогою розшифрованої фонограми і робить музику визначальним фактором у формуванні характеру руху, його темпу, ритму, метра тощо; по-друге, зі скороченням часу зображення подій, що сприяє конденсованості руху персонажів у часі.

Рух у синтезі з умовним зображенням створює одну зі специфічних якостей мультиплікації, сформульовану Ю. Лотманом: «Якщо рух природно гармоніює з природою фотографії — це протиріччя «штучному» мальовано-живописному зображенню Якщо рух подвоює ілюзорність фотографії, то він так само подвоює умовність мальованого кадру» [3, с. 142].

Кожний з напрямів відрізняється своєю специфікою руху і зображення: супердинамічна мультиплікація диснейвського типу вимагає жорсткого контурного малюнка, що створює безмежні можливості у переданні пластики і міміки персонажів; у мульт-анімації, пов'язаній з лірикою, поетикою, акцент переноситься на підробну зображальну характеристику, і рух, звичайно, виявляється обмеженим.

У багатьох випадках рух залежить від продиктованого характером і функціями звукового ряду, у взаємодії з яким створюється цілісний звуко-зоровий образ.

Звуковий ряд залежить від чотирьох елементів: музики, звукових ефектів, мови, тиші, кожен із яких має в мульт-анімації свої специфічні риси.

Звукові ефекти і шуми, природні й музичні, мають в мульт-анімації особливе значення. Рух будь-якого об'єкта завжди пов'язаний із шумами. Всі шуми в мультіплікації виконують певні драматургічні функції: природні шуми є єдиними реальними елементами в умовно мальованому або ляльковому світі, а музичні шуми, навпаки, підкреслюють його ілюзорність, створюючи різноманітні комічні ефекти. Таким чином, шуми проникають у структуру зорової сфери, підсилюючи її вплив або, інформуючи, роблять зайвими деякі кадри, пришвидшуючи дію сюжету.

У старих фільмах шумові ефекти діяли за принципом точної синхронізації із зображенням, останнім часом — замість зображення.

Слово, мовлення — до певної міри зайвий елемент, що вносить зміни часового розвитку, темпу руху і пластики персонажів. Це пов'язано з тим, що кожна подія у мульт-анімації конденсована у часі, рух штучно генерований, а мовлення, не підкоряючись такому пришвидшенню, «нав'язує» зображенню «життєвий» темп і надає йому певної статичності. Наприклад, у програмі «В гостях у Дуняші» (продюсерський центр «Стасиді», Дніпропетровськ) початок і кінцівку програми створено у вигляді мульт-анімаційної заставки з використанням повільної етнічної музики без словесного коментування. Таке подання інформації зумовлено певними факторами:

- повільна мелодія впливає на спокійне та врівноважене сприйняття інформації;
- цикл пізнавальних дитячих програм створено на основі етнічних традицій і базується на релаксаційному усвідомленні дітьми;
- програма використовує елементи народної педагогіки, яка усвідомлюється за умов уповільненого сприйняття.

Отже, в програмах такого спрямування («Уроки гарної поведінки», «Правила дорожнього руху» тощо) функції мовлення у мульт-анімаційних елементах зводяться до мінімуму. У таких програмах

на перший план висуваються голос, інтонація, тембр, що сприяють розкриттю характерів образів, персонажів.

Рівноправними елементами звукового ряду в дитячих програмах виступають тиша, пауза, сповнені змістом, оскільки вони несуть важливе драматургічне наповнення, набувають значення самостійного емоційного моменту. Крім того, вони виконують функцію «пунктуації», відділяючи різні види акустичних явищ один від одного. Так, у програмах виробництва BBC, які зацікавлено дивляться діти, мульт-анімаційні елементи іноді транслюються у повній тиші, щоб дитина уважно стежила за рухами тварин, мікроорганізмів, течією води тощо («Пригоди краплі води», «Бесіди з тваринами», «Життя мікросвіту», «Блакитна планета» (Великобританія).

Одним із традиційних принципів взаємодії рядів є підсилення виразності зображального ряду елементами звукового. Принцип базується на психологічних та «генетичних» основах взаємозв'язку музики і кіно. Перші полягають у специфічній кореляції звукових та зорових явищ, які повсякденно спостерігаються навколо. Відсутність у природі абсолютної тиші, зв'язок будь-якого явища з певним звуком виробили у людському сприйнятті єдність звуко-зорових уявлень. Вони обумовлені генетичними факторами у сприйнятті музики та візуальних відчуттів, що мають традиції у різноманітних синтетичних різновидах мистецтва (танець, пантоміма, опера тощо). Наприклад, у програмах «Уроки Тітоньки Сови», «Уроки гарної поведінки», «Уроки географії», «Уроки англійської мови» (студія «Маски», Одеса) кожна серія починається з яскравого мульт-анімаційного фрагмента, що супроводжується веселою піснею, в якій розповідається про те, чому варто бути ввічливим, знати правила дорожнього руху, вивчати географію або англійську мову тощо.

Окрім того, у багатьох дитячих програмах музика на тлі мульт-анімаційної картини може передавати не тільки слухові, а й зорові відчуття. У програмі «Ким бути» (Студія дитячого телебачення і преси, Дніпропетровськ — Запоріжжя) музично-звуковий фон на початку програми передає звуки різних професій (стукіт молотка — столяра, скрегіт ножиць — перукаря, шелест книги — друкаря тощо). Це можуть бути й інші картини природи, й імітація інтонації людської мови, і просторові відчуття. Крім того, звукові образи створюють і зорові асоціації.

Велике драматичне навантаження з найширшим діапазоном образно-функціональних можливостей у своїй ілюстративності мають музика і звук на тлі мульт-анімаційних фрагментів.

Здатність музики завдяки своїм ритмічним, динамічним, мелодійним, тембральним властивостям наслідувати рух, а також можливість з математичною точністю узгоджувати музику з рухом зображальної сфери стали підґрунтям для виникнення однієї з найперших форм ілюстративної музики в кіно загалом і в мульт-анімації зокрема.

Можливості музики, що ілюструють зорову сферу, надають певного характеру мальованому або ляльковому образу, диктують йому особливості руху, пластики, ритміки, широко використовуються у дитячих програмах.

Дитяча пізнавально-розважальна мультиплікаційна програма «Бажаємо все знати» (Великобританія) за допомогою використання різноманітних стильотворчих і формотворчих аудіоефектів у легкій і доступній формі розповідає дітям про природу складних механізмів, що оточують їх у повсякденному житті. Під керівництвом ведучого програми Винахідника та його друзів мамонтів діти знайомляться з дивовижним світом техніки (від літаків до потягів), а також різноманітних механізмів.

Сергій Ейзенштейн, говорячи про «чарівне» співпадіння «лінійного руху із звуковим» у фільмах Уолта Діснея, акцентував: «Звучить мелодія, і цій мелодії вторять всі окремі згини лінії, співпадаючи або не співпадаючи, до того ж в мультиплікації саме співпадіння мелодії і малюнка майже обов'язкове» [5, с. 610]. Ця особливість стає одним із керівних естетичних принципів музичного оформлення багатьох мульт-анімаційних сюжетів у структурі телевізійних передач.

Так, у статті «Мистецтво мультиплікації» Н. Ходатаєв писав: «Темп, ритм, акцент і пауза є тими засобами, за допомогою яких рух доповнює у мистецтві різноманітні характеристики і засоби вираження» [1, с. 187].

Уже в перших звукових фільмах У. Дісней досяг «незрівняної» (на думку С. Ейзенштейна) адекватності руху в зоровій та звуковій сфері. Недарма ідеальне поєднання рядів, як художній, так і технічний прийом, отримало термін «міккімаусування». Цей різновид

синхронності базується на свідомому розчленуванні руху на фази, відповідно тиску музики на такти, з виокремленням особливо чітких рухів (стрибки, падіння, удари тощо), які припадають на сильну долю такту або акцентований такт музичного періоду.

Цей технічний прийом використовується у дитячих програмах режисера Роберта Саакянца: «Вчимося читати», «Вчимося рахувати», «Азбука для малят», «Енциклопедія Всезнайки» (студія «Берг Саунд», Росія), а також у програмах «Уроки Тітоньки Сови», «Уроки гарної поведінки», «Уроки географії», «Уроки англійської мови» (студія «Маски», Одеса). Таке діснеївське вміння урізноманітнити характер руху своїх персонажів знаходить для кожного образу свій тип руху, особливу ходу.

Для підтвердження цього було проведено такий експеримент. Дітям віком від 4 до 6 років (14 хлопчиків і 12 дівчаток), які навчаються у Дитячому центрі розвитку і навчання «Індиго» (Запоріжжя) було запропоновано переглянути мульт-анімаційний фрагмент із зображенням людини, що рухається. Музичним фоном була накладена різнохарактерна музика — 1) весела; 2) спокійна, із синхронним накладанням шумів; 3) тривожна. В результаті опитування з'ясувалося, що одне й те ж зображення сприймається по-різному: характер персонажа було визначено — у першому випадку як життєрадісний, у другому — діловий, а в третьому — як детективний. Це свідчить про широкі драматургічні можливості музики створювати певний характер персонажа.

Варто зазначити, що музика може як «зближувати» умовне зображення з дійсністю, так і навпаки — підкреслювати нереальність того, що відбувається, створювати комічний ефект. У першому випадку в мульт-анімаційні фрагменти вводяться звучання, що відповідають реальним зв'язкам із зображенням, а в другому — образність нерідко будується на їх невідповідності (кроки каченяти — важкі кроки, стрибок мишеняти — гуркіт тощо).

Функції музики можуть вирішувати різноманітні завдання :

- ілюструючи зображення, звук може надавати предметам і персонажам характер реальності;
- звук може самостійно зумовлювати сюжетні ходи;
- звук може бути носієм того чи іншого емоційного стану персонажа.

Поруч з ілюстративною музикою, що безпосередньо й щосекундно причетна до дії в кадрі, велике значення мають різні форми фонової музики. Вона може бути:

- тематичною, тобто написаною спеціально для цієї програми (всі програми студії «Маски»);
- компілятивною, тобто підбраною за настроєм, стилем, характером дії («Недорослі новини», Запоріжжя);
- автономно існуючою (пізнавальні програми ВВС).

Фонова музика у чистому вигляді, тобто в тих випадках, коли через відсутність мови вона стає провідним компонентом звукової сфери, виконує різноманітні драматургічні функції:

- підкреслює загальний характер дії (дитячі релігійні телепрограми);
- створює емоційний настрій («Вулиця Сезам», Великобританія);
- підсилює виразність стилістичного прийому зображального ряду («Дитина Ейнштейн», «Дитина Галілео», «Дитина Ньютон», США);
- зберігає нейтральність щодо всього сюжету («Індиго», Перший національний);
- створює особливу стилізацію на основі асоціативного зв'язку музики з глядацьким уявленням і досвідом аудіовізуального сприйняття матеріалу («Чудесний канал», Запоріжжя).

Отже, ми проаналізували дитячі телевізійні програми, які можуть дивитися діти в ефірі як українських, так і іноземних телеканалів через кабельні мережі.

У цих програмах мульт-анімація, яка оперує мовою зображального мистецтва, підпорядкована законам музичного розвитку, оздоблена технічними засобами і сучасними інформаційними технологіями, тому створює особливу форму пластичної єдності зі своїми жанрово-драматургічними та виражальними особливостями.

Спроба систематизувати зв'язки музики і зображення, визначення основних образно-драматургічних функцій музики, звуків у структурі мульт-анімаційних фрагментів телепрограм дозволили дійти таких висновків:

- у мульт-анімації музика і звуки виконують ілюстративну функцію, яка може диктувати зображенню особливості руху, пластики, ритміки, надавати певний характер мальованому або ляльковому

сюжету; підкреслювати відповідністю або, навпаки, невідповідністю зображення і звуку і створювати комічні сюжети;

- музика у фоновому режимі підкреслює загальний характер дії, створює загальноемоційний настрій, підкреслює стилістичні засоби;

- в умовному світі мульт-анімації особливого значення набувають інформативні функції музики, завдяки яким виникає можливість створювати більш глибоке відчуття простору; надавати уявлення про час, конкретну історичну епоху, символом якої може бути музика; відтворювати національний характер у широкому діапазоні цитування фольклору;

- низка функцій пов'язана з психологічною характеристикою героїв, переданням їх емоційного стану.

Як засвідчив аналіз програм, драматургія мульт-анімаційних фрагментів може будуватися на ілюстрації або вільній інтерпретації, а в зображальному рішенні використовуються різноманітні засоби багатьох видів і стилів зображального мистецтва.

Процес подальшої взаємодії мульт-анімації з телевізійними програмами продовжується, і в цьому — запорука формування нових типів, принципів і форм взаємозв'язку рядів, що відкривають цікаві перспективи мистецтва мультиплікації і дитячої тележурналістики.

1. *Асенин С.* Мудрость вымысла: Мастера мультипликации о себе и своем искусстве / С. Асенин. — М. : Искусство, 1983. — 207 с.
2. *Венжер Н.* Коммуникативные возможности мультипликации / Н. Венжер. — М., 1978. — 414 с.
3. *Лотман Ю.* О языке мультипликационных фильмов / Ю. Лотман // Семиотика культуры. — 1978. — Вып. 10. — С. 145.
4. *Мащенко Г.* Енциклопедія електронних мас-медіа : у 2 т. / Г. Мащенко. — Запоріжжя : Дике поле, 2006. — Т. 2: Термінологічний словник основних понять і виразів: телебачення, радіомовлення, кіно, відео, аудіо. — 512 с.
5. *Эйзенштейн С.* Избранные произведения : в 6 т. / С. Эйзенштейн. — М. : Искусство, 1964. — Т. 3. — 672 с.